

Ewa i Włodzimierz Bagieńscy

Zabytki rzemiosła piaseczyńskiego

na fotografiach Edwarda Renau seniora

TO WARTO

ZOBACZYĆ

ZBIOROWY
W PIASECZNY

acja Członkowska

Nr. 23.

owy w Piaseczny stwierdza, że

woda, Stanisław

1904 r. w Piaseczny

mentu szkolnego

Regim. Kód

jest członkiem

ZBIOROWEGO W PIASECZNY

ino, dn. 3. 1904

Kontrola wpłacony

Styczeń 1941 <i>CH</i>	Luty 1941 <i>CH</i>	Marz 1941 <i>CH</i>
Maj 1941 <i>CH</i>	Czerw. 1941 <i>CH</i>	Lip 1941 <i>CH</i>
Wrzesień 1941 <i>CH</i>	Pozda 1941 <i>CH</i>	L 1941 <i>CH</i>
Styczeń 1941 <i>CH</i>	Luty 1941 <i>CH</i>	Marz 1941 <i>CH</i>

*“[...] życzymy sobie przestrzegania
by w samym cechu panowała zacność
i poważanie braterskie [...]”*

*(z przywileju króla Stefana Batorego
dla szewców piaseczyńskich z 1580 r.,
wg osiemnastowiecznego tłumaczenia)*

WYDAWCA: Urząd Miasta i Gminy Piaseczno
Piaseczno 2007

MUZEUM
REGIONALNE

Opracowanie graficzne: Studio Furia

ISBN 978-83-921614-1-7

Zarys dziejów rzemiosła cechowego w Piasecznie

Organizacje rzemieślnicze – cechy (z niemieckiego Zeche) – pojawiły się na ziemiach polskich w drugiej połowie XIII w. Przejęte zostały wraz z nową organizacją miast z Europy Zachodniej, a bezpośrednio na nasz grunt z Niemiec. Najstarsze znane statuty cechowe pochodzą ze Szczecina (1312 r.) i Wrocławia (1314 r.). Na Mazowszu pierwsze organizacje rzemieślnicze powstały w XIV i XV w. W Warszawie najwcześniej zorganizowali się krawcy, szewcy, kuśnierze i rzeźnicy. Najstarszy cech w sąsiedztwie Piaseczna założyli szewcy w Grójcu ok. 1468 r.

W Piasecznie pod koniec XVI w. wśród licznych specjalności rzemieślniczych spotykamy: piwowarów, gorzałków, piekarzy, rzeźników, kowali, tkaczy, cieśli, zdunów, rymarza, haftarza, sukienników, postrzygacza, balwierza, cyrulika, młynarza, kuśnierzy i krawców.

Specyfiką Piaseczna w okresie jego największego rozwoju było piwowarstwo. Na południowo-zachodnim Mazowszu więcej piwa produkowano jedynie w Warszawie, Warce i Błoniu.

W Piasecznie do 1820 r. jedynymi rzemieślnikami zrzeszonymi w cechu byli szewcy. Od króla Stefana Batorego otrzymali nadanie przywileju, z jakiego korzystali już od pół wieku szewcy z Czerska. Ten najstarszy dokument wystawiła kancelaria królewska 29 stycznia 1580 r. w Warszawie. Tekst nie różnił się od przywileju księcia mazowieckiego Stanisława dla szewców czerskich z 1524 r.

Oryginalny przywilej Batorego nie zachował się do dziś, ale jego przepisywaną treść potwierdzali kolejni władcy aż do ostatniego króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Podobnie jak oryginał nie zachowało się jego pierwsze potwierdzenie dokonane przez Zygmunta III Wazę na Sejmie w Warszawie, w dniu 10 kwietnia 1589 r. Tych dwóch pergaminów cech szewców nie posiadał już w połowie XVIII w.

W Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie przechowywane są kolejne potwierdzenia Władysława IV z 4 maja 1633 r. i Jana Kazimierza z 31 marca 1650. Przekazał je tam, na polecenie władz, wójt Piaseczna w 1875 r. razem ze staropolskimi aktami miejskimi. Przywilej potwierdzili również królowie: Michał Korybut Wiśniowiecki

18 lutego 1670 r., August III 9 grudnia 1752 r. i Stanisław

August Poniatowski 9 marca 1766 r. Te trzy doku-

menty, wszystkie wystawione w Warszawie, przechowuje Cech Rzemiosł Różnych w Piasecznie.

Organizacja cechowa skupiała szewców osiadłych w mieście, którzy przyjęli prawo miejskie przez złożenie przysięgi w ratuszu. Rozciągała swe wpływy w promieniu jednej mili. Każdy z mieszczan zajmujący się szewstwem musiał należeć do cechu.

Obcy i „dzicy” rzemieślnicy (zwani partaczami od łacińskiego zwrotu *a parte*, czyli na stronie, w znaczeniu – poza cechem) nie mogli sprzedawać swoich wyrobów na cotygodniowym targu w Piasecznie. Dniem targowym początkowo była tu niedziela, w XVIII w. wtorek. Przybysze mogli brać udział w jarmarkach; prawo do ich organizowania miało królewskie, takim jak Piaseczno, nadawał sam władca. Przyjezdni musieli też wno-

Odcisk pieczęci Komisarza Muncypalnego dla Zgromadzeń Rzemieślniczych w mieście Piasecznie na dokumencie z 1839 r.

sić opłatę i poczekać, aż miejscowi szewcy sprzedadzą część swego towaru. Przywilej zakazywał obcym kupowania skór w dzień targowy przed południem.

Cech, stosując politykę popierania swoich członków, stawiał im też wymagania wysokiej jakości wyrobów. Starsi mogli konfiskować nieudolnie wykonane i tandetne obuwie.

Przywilej regulował także sprawy wewnętrzne cechu. Z ogółu członków wybierano dwóch starszych, „którzy w sprawach cechu rządzą, karcą i sądy sprawują”. Wszyscy szewcy mieli obowiązek stawiania się na zgromadzeniu zwoływanym przez starszych. Nieobecność karano zwykle karą pieniężną na rzecz cechu lub obowiązkiem ofiarowania funta wosku na świecę do kościoła.

Ważną sprawą dla stowarzyszonych mistrzów było również urządzenie uroczystych pogrzebów. Czeladnicy zobowiązani byli „nieść na pogrzebie zwłoki zmarłych płci obojga, kopać groby, przynieść świecę”.

Dokument określał też wymogi stawiane kandydatom do cechu. Przyszły szewc wpłacał na rzecz organizacji pięć groszy i miał „służyć” u majstra przez dwa lata. Uczeń był wyzwalany na czeladnika, a następnie, aby stać się majstrem, musiał „zadośćuczynić rzemiosłu”, wpłacić do cechu pół kopy [czyli 30] groszy i „postawić Mistrzom kunsztu uczciwą kolację”.

Cech był także organizacją służącą celom towarzyskim. Dbał o zgodę i uczciwość swoich członków oraz lojalność względem wspólnoty. Wykluczał ze swojego grona tych rzemieślników, którzy dopuścili się zbrodni, kradzieży bądź rozboju w mieście.

Organizacja cechowa była podporządkowana władzom miejskim, dlatego o obsadzie funkcji cechmistrza decydował burmistrz. Zmiana dokonywana była corocznie przed Wielkanocą, wkrótce po wyborze burmistrza. Sąd radziecko-burmistrzowski był zwierzchnim w stosunku do cechowego, a rachunki podlegały kontroli władz piaseczyńskich.

Pełnoprawni członkowie cechu zwali się braćmi stołowymi. W połowie XVIII w. do cechu należało siedmiu mistrzów (w tym sześciu stołowych i jeden młodszy). Cech rozwijał się i w 1766 r. liczył już 13 szewców. Przy parafii działało od 1701 r. Bractwo św. Anny, którego członkami byli głównie szewcy i ich rodziny.

Czeladnicy szewscy mieli swoją własną organizację zwaną Gospodą. Założyli ją, na wzór cechowej, majstrowie około 1755 r. Miała ułatwiać młodym adeptom zawodu uzyskanie pracy w Piasecznie, wdrażać ich do ogólnie przyjętych obyczajów, służyć schronieniem osobom odbywającym statutową wędrowkę od miasta do miasta i organizować życie towarzyskie. W Gospodzie niedawno wyzwolonych czeladników nazywano „młodzieniaszkami”, zaś pełnoprawnych „towarzyszami”. Władzę sprawowali w niej dwaj starsi towarzysze zmieniający się co kwartał. Na zebrania do karczmy – gospody zwoływali się, obsyłając kluczyk.

Król Stanisław August Poniatowski zatwierdził statut Gospody czeladników szewskich 9 marca 1766 r. w Warszawie.

Corocznie spośród majstrów wybierano dwóch „bezecerów” (asesorów, od niemieckiego Beisitzer). Ich zadaniem było bezpośrednie nadzorowanie związku czeladniczego, z prawem sądenia towarzyszy i młodzieniaszków. Starsi cechowi co kwartał dokonywali wyboru starszych towarzyszy w Gospodzie.

W karczmie przechowywano znak obesłania – kluczyk oraz skrzynkę na dokumenty i pieniądze. Przyjmowanie do grona towarzyskiego odbywało się w dwóch etapach. Pierwszy polegał na oddaniu tzw. stołkowego – opłaty wpisowej do skarbu czeladniczego. Drugi zwany „towarzyskie” prawdopodobnie wiązał się z ufundowaniem poczęstunku dla współbraci. Gospoda piaseczyńska posiadała też i ten walor, że znajdowała się w mieście królewskim. Prawo królewskie wysoko cenili sobie wędrowni czeladnicy, bowiem oddanego tu stołkowego i towarzyskiego nie musieli już poprawiać. Natomiast wyzwoleńcom z miast prywatnych i kościelnych często nakazywano uzupełnienie formalności. Przez Gospodę piaseczyńską w latach 1766–1795

przewinięło się co najmniej 265 czeladników, których nazwiska odnotowano w zachowanych księgach.

Założenie Gospody przez majstrów szewskich było ze wszech miar korzystną i przemyślaną decyzją. Dzięki temu bowiem do Piaseczna przybywali chętniej czeladnicy z innych miast. Majstrowie mogli pozyskiwać potrzebną liczbę pracowników do warsztatów, mieli możliwość wyboru i kontrolę nad młodymi, często skorymi do wybryków, rzemieślnikami.

Zgromadzenie szewskie było jedyną organizacją rzemieślniczą w XVIII-wiecznym Piasecznie. Posługiwało się wówczas nazwą Cech Kunsztu Szewskiego, czasem jednak pomijano określenie zawodu i dumnie pisano: Cech Miasta Jego Królewskiej Mości. W listopadzie 1791 r. po raz pierwszy w księdze gospodniej zanotowano: „Akt zapisany w Gospodzie w mieście wolnym Rzeczypospolitej w Piasecznie”. Ten krótki zwrot był odbiciem zmian zachodzących w Polsce, a dotyczących mieszczan w miastach królewskich. Na mocy uchwały sejmowej z 18 kwietnia 1791 r. zostali oni uwolnieni spod władzy starosty królewskiego.

W okresie panowania pruskiego od 1796 do 1806 r. pisarz prowadzący księgę cechową i gospodnią rozpoczynał wpisy od następującej formuły: „Akt wpisany w Cechu (Gospodzie) w mieście JKMcI Piasecznie Króla Pruskiego”.

Do księgi Gospody w latach 1796–1815 zapisano 97 czeladników. Większość stanowili miejscowi wyzwolenicy. Od ok. 1811 praktykowano zwyczaj „podziękowania z gospody”. Dokonywali go miejscowi czeladnicy wyzwoleni na majstrów, którzy przechodzili z grona towarzyskiego do braterskiego, kończąc ten etap życia pożegnalnym poczęstunkiem.

Wydarzenia polityczne końca 1806 i początku 1807 r., poprzedzające utworzenie Księstwa Warszawskiego, również znalazły odbicie na kartach księgi czeladników. Dnia 8 lutego zapi-

Chrześcijańskie cechy rzemieślnicze przed plebanią w dniu 12 listopada 1934 r.

sano: „W mieście JKMCi Piasecznie podczas powstania Polskiego przez Cesarza Wielkiego Napoliona Roku 1807 [...] odprawiła się Gospoda za sławne rachowanie na Boże Narodzenie, które miało być, a nie było przez armię wojska francuskiego [...]”

W konstytucyjnym Królestwie Polskim dokonano reorganizacji rzemiosła. Na podstawie „Postanowienia względem urządzenia rzemiosł, kunsztów i profesji”, zatwierdzonego przez namiestnika Królestwa generała Józefa Zajączka 31 grudnia 1816 r., powołano w miejsce cechów tzw. zgromadzenia rzemieślnicze. Warunkiem założenia stowarzyszenia było zebranie co najmniej dziesięciu majstrów tej samej specjalności. Nie przewidywano łączenia różnych profesji. Jeżeli w jakiejś miejscowości zbyt mała liczba rzemieślników nie pozwalała na założenie zgromadzenia, musieli oni należeć do właściwej specjalności w miastach sąsiednich.

W takich okolicznościach utworzono w Piasecznie w 1820 r. zgromadzenia okręgowe: szewców, kowali, młynarzy i garncarzy. Organizacja trzech nowych stowarzyszeń była możliwa w związku z uzyskaniem w 1819 r. przez rzemieślników wiejskich prawnej możliwości przynależenia do zgromadzeń miejskich. Była to istotna zmiana, bowiem od swych początków cechy były wyłącznie organizacjami mieszczańskimi.

Zgromadzeniu przewodniczył Urząd Starszych, składający się ze starszego, podstarszego oraz komisarza municypalnego reprezentującego magistrat – burmistrza, sekretarza lub kasjera (od 1870 r. wójta). Władze wybierano co trzy lata w tajnym głosowaniu wszystkich członków organizacji. Komisarz uczestniczył w czynnościach zgromadzeń i przechowywał ich pieczęcie, miał też własną. Skrzynki rzemieślnicze na dokumenty i pieniądze zostały zdeponowane w kasie miejskiej. Posiadały dwa osobne zamki. Klucz do jednego z nich miał kasjer, drugi pozostał przy starszych.

Nie wprowadzono przymusu należenia do zgromadzeń rzemieślniczych. Do zajmowania się rzemiosłem wystarczyło wykupienie konsensu o rocznym terminie ważności. Tak więc o liczbie, rodzaju i rozmieszczeniu warsztatów decydowała administracja państwa, a nie sami majstrowie. Zmiana przepisów umożliwiła też czeladnikom swobodny wybór miejsca pracy.

Przywilejem członków zgromadzeń pozostała możliwość szkolenia uczniów. Nauka u majstra nienależącego do zawodowej organizacji nie dawała terminatorowi możliwości wyzwolenia na czeladnika, a praca nie była liczona do lat zdobywania wprawy w zawodzie.

Do piaseczyńskiego Zgromadzenia Okręgowego Kunsztu Kowalskiego zapisało się 58 kowali, także z Grójca. Z dobrowolnych składek kupiono: „książkę, skrzynkę na trzymanie skarbu, pieczęć, 5 łokci sukna na stół z uszyciem, pasyjkę na stół Pana Jezusa Ukrzyżowanego i dzwonek”.

W Zgromadzeniu Okręgowym Kunsztu Młynarskiego w 1820 r. znalazło się 59 majstrów – młynarzy zarówno wodnych, jak i posiadających wiatraki. Podobnie jak u kowali kupiono niezbędne wyposażenie: książkę, skrzynkę okutą z zamkami i pieczęć.

Najmniejsze z powstałych było Zgromadzenie Okręgowie Kunsztu Garncarskiego, które liczyło 23 majstrów. Podobnie jak w pozostałych organizacjach i tu kupiono: „skrzynkę, pieczęć, książkę do zapisu ze wstążką, 3 łokcie sukna do nakrycia stołu i 2 lichtarze tombakowe”.

Cech Szewców 1 stycznia 1821 r. zmienił nazwę na Zgromadzenie Okręgowe Cechu Szewskiego. Kontynuowała działalność Gospoda czeladnicza, wciąż uzupełniając nowymi wpisami starą, założoną jeszcze w 1781 r. księgę. Na wzór zgromadzenia majstrów władze Gospody określiły się mianem Urzędu Starszych Czelaźi lub Urzędu Starszych Gospody. W latach 1816–1831 przez jej gościnne progi przewinęło się 89 czeladników szewskich. W 1829 r. Zgromadzenie Okręgowe Szewskie liczyło 55 majstrów, u których pracowało 14 czeladników i terminowało 35 uczniów.

Termin „zgromadzenie”, który zastąpił dawne słowo cech, pojawiał się głównie w korespondencji urzędowej, nie został jednak wyrugowany z powszechnego użycia. W praktyce często stosowano je wymiennie lub nawet łącznie, pisząc o „zgromadzeniu cechowym”.

Najstarsza zachowana pełna lista rzemieślników piaseczyńskich pochodzi dopiero z 1835 r. Obejmuje ona 41 szewców, 25 piekarzy (z jednym wyjątkiem Żydzi), 20 rzeźników, 6 garn-carzy i zdunów, 6 krawców (z jednym wyjątkiem Żydzi), 3 rymarzy, 2 garbarzy, 2 stolarzy, 2 bednarzy, cieślę, szklarza, waciarza, kowala i murarza.

Postanowienie namiestnika Królestwa z 1816 r. gwarantowało Żydom (starozakonnym) wolność uprawiania rzemiosła. Jednocześnie przy dopuszczeniu ich przynależności do zgroma-dzeń rzemieślniczych (w sensie zapisywania uczniów, wyzwalania czeladników itp.) zaka-zano im udziału w sesjach, głosowania podczas wyborów, pełnienia urzędów cechowych oraz uczestniczenia przy wyzwoinach w charakterze biegłych.

W połowie XIX w. okręg młynarski na południu sięgał rzeczki Czarnej w okolicach Czerska, obejmował również miasto Górę, na zachodzie opierał się o rzekę Utratę i kończył w okolicach Pruszkowa i wsi Moszna, a na północy sięgał poza Warszawę do Lipkowa, Zielonki i Powązek. W jego skład wchodził też Targówek leżący na prawym brzegu Wisły.

Garncarze na swoje spotkania do Piaseczna zjeżdżali także z miast – Góry i Nadarżyna. Najrozleglejszy ze wszystkich był okręg kowalski. Na południu sięgał aż po Budziszyn i Budzi-szynek, na zachodzie po Pruszków i Mosnę, na północy opierał się o Warszawę, na wschodzie kończył się na Wiśle. Cały obszar pokryty był gęstą siecią kuźni.

W 1861 r. na 1370 mieszkańców Piaseczna 159 utrzymywało się z pracy rzemieślniczej (bez uwzględnienia rodzin). Ich status materialny nie należał do najwyższych. Tylko 29 z nich miało własne domy, a zaledwie 17 posiadało również ziemię. W tym samym roku w Piasecznie zostało założone zgromadzenie rzemieślnicze bednarzy, do którego dołączyli m.in. rzemieślnicy z pobliskiego Nadarżyna.

Powstanie styczniowe odbiło się echem także w Piasecznie. Wybuch walk o niepodległość Polski skłonił 10 szewców, w tym dwóch majstrów do opuszczenia Piaseczna. Zasilili oni oddziały formujące się w pobliskich lasach. Tutejszy proboszcz ks. Ludwik Czajewicz orga-nizował zaopatrzenie powstańców w obuwiu i odzieży. Następstwem upadku powstania była postępująca rusyfikacja, której ślady możemy znaleźć też, śledząc dzieje rzemiosła. W 1865 r. wszystkie Urzędy Starszych zostały zmuszone do zakupienia portretów „Najjaśniejszego Pana”, czyli aktualnego cara Aleksandra II (1855–1881). Oprawione w szkło i przechowywa-ne w specjalnych futerałach miały odtąd towarzyszyć zgromadzeniom w ich działalności. Na szyldach przed zakładami, sklepami i warsztatami pojawiły się wówczas dwujęzyczne napisy. Nawet księgi cechowe prowadzono od 1868 r. w języku rosyjskim.

Po odebraniu Piasecznu praw miejskich w 1870 r. zgromadzenia rzemieślnicze nadal prowa-dziły działalność; nadzór nad nimi sprawował wójt. Zamarło życie organizacyjne. Zwoływano tylko zebrania wyborcze, w których uczestniczyli zawsze rejonowi strażnicy ziemscy, czyli ówczesni policjanci. Gospoda funkcjonowała pod nazwą Gospoda Zgromadzenia Towarzyszków Szewskich. Pod koniec XIX w. przyjmowała w swe szeregi czeladników wyłącznie wyzwolo-nych w Piasecznie i w Warszawie. Liczba szewców w mieście, utrzymująca się na jednakowym poziomie 70–75 w latach 70., od drugiej połowy lat 80. zaczęła gwałtownie rosnąć. Do zgroma-dzenia należało w 1888 r. 89 majstrów, w 1897 r. – 102, a w 1903 r. – 118 (np. w Grójcu Zgromadzenie Szewców w 1902 r. liczyło 52 członków). Większość warsztatów szewskich znajdowała się w rękach około dziesięciu rodzin, reprezentowanych przez co najmniej dwóch majstrów. Nazwiska te pojawiały się zresztą już w XVIII-wiecznych dokumentach. Byli to: Boreccy, Dąbrowscy, Felczyńscy, Gajewscy, Jaskowscy, Kasprzyccy, Obłąkowscy, Ozimkowie, Roszkiewicz i Skaryszewscy.

Pocztę sztandarową cechów piaseczyńskich po wyjściu z kościoła w procesji Bożego Ciała, przed II wojną światową

Zgromadzenie Bednarzy około 1890 r., ze względu na zbyt małą liczbę majstrów, przestało istnieć.

W 1895 r. Rząd Gubernialny po raz pierwszy zezwolił na założenie cechu łączącego rzemieślników pokrewnych specjalności. Dzięki temu powstało Zgromadzenie Stolarzy, Bednarzy i Stelmachów liczące 23 członków. Sytuacja prawna budziła jednak wątpliwości. Ostatecznie 1 stycznia 1904 r. gubernator warszawski zarządził likwidację takich zgromadzeń ze względu na brak odpowiedniej podstawy prawnej. Po tej decyzji na organizację własnych stowarzyszeń zdobyli się tylko liczniejsi stolarze i stelmachowie. Przed 1914 r. oprócz dwóch nowych cechów funkcjonowały trzy stare zgromadzenia: szewskie, młynarskie i kowalskie.

W latach I wojny światowej zamarło całkowicie życie cechowe. Miasto ucierpiało w wyniku walk toczących się w okolicach; było zniszczone i wyludnione. Od 12 września 1916 r. Piaseczno stało się znowu miastem. W 1917 r. mieszkało w jego granicach 184 rzemieślników.

Po odzyskaniu niepodległości pierwszą rejestrację rzemieślników przeprowadził w Piasecznie w kwietniu 1919 r. miejscowy posterunek policji. Stwierdzono istnienie zaledwie 67 warsztatów. Odnowienie życia cechowego następowało stopniowo w miarę stabilizowania się sytuacji wewnętrznej w kraju po wojnie 1920 r. Jako pierwsi w listopadzie 1919 r. zdążyli zorganizować się stelmachowie (13 majstrów). Trzy pozostałe cechy zebrały się w maju 1921 r. (39 kowali z okręgu, 12 stolarzy – w tym 10 z Piaseczna – i 51 szewców, wyłącznie zamieszkających w mieście).

W 1921 r. rzemieślnicy żydowscy założyli w Piasecznie Oddział Centralnego Związku Rzemieślników Żydów w Polsce. Jego celem było reprezentowanie interesów tej grupy społecznej, która dotąd nie miała prawnych możliwości zorganizowania się w cechach. W trzy lata później odbyło się zebranie organizacyjne Oddziału Związku Rzemieślników Chrześcijan. Skupiał on osoby pracujące w różnych branżach, bez względu na przynależność cechową.

Funkcjonowanie cechów i rzemiosła w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości nie było regulowane żadnymi nowymi ogólnymi przepisami. Opierano się przede wszystkim na ustawie z 1816 r. i tradycjach przeniesionych z XIX w. Nic nie krępowało własnej inicjatywy cechów, a ingerencja władz miejskich i osobiście burmistrza, nazywanego wciąż komisarzem cechowym, była raczej formalna.

Godność mistrza cechowego gwarantowała wysoki status rzemieślnika w społeczności miejskiej. Świadectwem zaufania, jakim cieszyli się wśród piasecznian, były wyniki wyborów samorządowych. Dwóch rzemieślników pełniło funkcję wiceburmistrza, od połowy 1926 do połowy 1927 r. – fryzjer Lucjan Matynia z PPS (za burmistrzostwa Romana Kołaczковского), a następnie do 1932 r. rzeźnik Wacław Rowiński (za burmistrzostwa Józefa Herba). W tym okresie pojawił się zewnętrzny wyróżnik majstra cechowego w postaci specjalnej oznaki z herbem Piaseczna i symbolem różnicowanym w zależności od rodzaju rzemiosła.

Ustawa o prawie przemysłowym z 1927 r. zachowała organizację cechową funkcjonującą na zasadzie dobrowolności. Skończono z dotychczasową praktyką swobodnego wykonywania rzemiosła przez wszystkich chętnych. Wprowadzono, nawiązując do tradycji, obowiązek wykazania się tzw. dowodem uzdolnienia, czyli dyplomem mistrzowskim lub czeladniczym. Od czeladników wymagano zaświadczenia o przepracowaniu co najmniej trzech lat w rzemiośle. Dopuszczono przy tym możliwość uzyskania dyspensy przez osoby legitymujące się długim stażem w zawodzie, lecz niemające formalnego poświadczenia w postaci dyplomu. Przepisy umożliwiały organizowanie wydziałów czeladniczych przy cechach; tym samym zlikwidowano tradycyjne gospody. W Piasecznie nie powiodła się, podjęta ogólnie z udziałem burmistrza, próba ponownego zorganizowania czeladników szewskich.

Wprowadzenie ustawy przemysłowej przyczyniło się do powstania nowych cechów, ponieważ działalność rzemieślnicza wymagała kwalifikacji możliwych do uzyskania tylko w ramach

tych organizacji. Jako pierwszy, w grudniu 1927 r., wznowił działalność zamarły od dawna Cech Garncarsko-Zduński. Na majątek cechowy składały się m.in.: lada, stare księgi, lichtarze, krucyfiks i pieczętka. Cech Stolarzy powiększył się w 1928 r. o cieśli, a Cech Kowali w tym samym czasie o ślusarzy.

W 1935 r. Urząd Wojewódzki podjął decyzję o rozwiązaniu, praktycznie niedziałającego, Cechu Garncarzy i Zdunów, a w 1938 r. – Cechu Kołodziejów.

W wyniku zmian w przepisach cechom odebrano prawo samodzielnego wyzwalania terminatorów, a także egzaminowania przyszłych mistrzów. Rolę egzaminatora przejęła Izba Rzemieślnicza dla województwa warszawskiego we Włocławku. Siedzibą zorganizowanego przez nią obwodu egzaminacyjnego dla przyszłych czeladników z powiatu warszawskiego stało się od 1935 r. także Piaseczno (od 1937 r. tylko dla kandydatów z zachodniej części powiatu). Egzaminy „na mistrza” z powiatu warszawskiego, do którego należało Piaseczno, odbywały się w Grójcu.

W latach 1930–1938 istniały, choć nie przejawiały znaczącej działalności, cechy żydowskie: Rzeźników i Piekarzy (starszy Manasz Rozenberg – rzeźnik), Krawców (starszy Josek Frucht), Szewców, Cholewkarzy i Rymarzy (starszy Jankiel Fiszbaum – szewc z Chyliczek) oraz Stolarzy, Malarzy, Szklarzy, Blacharzy i Tokarzy Drzewnych (w latach 1930–1931 starszy Lejb–Lejzor Goldsztajn – stolarz, 1932–1938 Awigdor Goldberg – stolarz). Ich powołanie należy wiązać z wprowadzeniem obowiązku posiadania dowodów uzdolnienia przez rzemieślników. Zostały zlikwidowane w 1938 r. przez władze administracyjne.

W 1935 r. powstał w Piasecznie Cech Budowlany, a w 1938 rozpoczął działalność Cech Wędliniarzy i Rzeźników Chrześcijan.

Poczty sztandarowe cechów piaseczyńskich w kondukcie pogrzebowym ks. Mikołaja Antoniego Kukałskiego, proboszcza piaseczyńskiego od 1906 r. do śmierci w 1938 r. Na pierwszym planie delegacja Cechu Budowlanego ze zwiniętym sztandarem stolarzy. Ulica Kościuszki, w głębi ratusz

W czasie okupacji hitlerowskiej, w 1940 r., rozwiązano cechy liczące poniżej 50 członków. Od początku stycznia 1941 r. rozpoczął działalność Cech Zbiorowy (Sammelinnung des Handwerks), kierowany przez komisarycznego (mianowanego) cechmistrza. Podlegał on Powiatowej Grupie Rzemiosła w Warszawie (Kreisgruppe Handwerk Warschau-Stadt und Land). Organizacja zajmowała się rozprawdaniem kart zaopatrzenia w surowce i materiały wśród rzemieślników. Poza tym zapoznawała ich z treścią zarządzeń władz okupacyjnych. Członkowie cechu otrzymali specjalnie wydrukowane legitymacje członkowskie, nieznane we wcześniejszych okresach.

W powstałej w styczniu 1940 r. Radzie Żydowskiej (Judenrat) rzemieślników reprezentował zegarmistrz Gedala Michałowicz. Tragiczny los był udziałem miejscowych Żydów, w tym także rzemieślników. W listopadzie 1940 r. zostali przesiedleni do piaseczyńskiego getta w okolicy ul. Jerozolimskiej, a następnie od lutego 1941 r. dzielili losy Żydów skazanych na zagładę w getcie warszawskim.

Po wojnie działalność Cechu Zbiorowego kontynuował Cech Rzemieślniczy, skupiający na zasadzie dobrowolności przedstawicieli różnych branż. W 1948 r. został wprowadzony przymus należenia do cechów. Cech Rzemieślniczy zaprzestał działalności. Jeszcze w tym samym roku w Piasecznie zorganizowano Cech Szewców i Cholewkarzy oraz Cech Wędliniarzy. Warunkiem ich założenia było skupienie minimum 50 rzemieślników z niezbyt rozległego rejonu. Pozostali rzemieślnicy należeli do cechów okręgowych i wojewódzkich (rzadsze specjalności) w Warszawie. Wszystkie wymienione wyżej organizacje zlikwidowano na początku 1950 r.

Z dniem 1 lipca 1952 r. utworzony został powiat piaseczyński, który stał się wkrótce terenem działania Powiatowego Cechu Rzemiosł Różnych w Piasecznie. Cech powołano uchwałą Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie z dnia 25 maja 1953 r. Zebranie inauguracyjne komisarycznego Zarządu odbyło się 16 maja 1953 r. Cech zrzeszał początkowo 330 członków, w tym 70 z Piaseczna. Przynależność organizacyjna do 1989 r. była dla wszystkich rzemieślników obowiązkowa. Pierwsze wybory do Zarządu Cechu odbyły się dopiero w 1956 r.

W 1962 r. zdecydowano sprzedać nieruchomość położoną w Piasecznie przy granicy z Zalesiem Dolnym, która w przeszłości stanowiła własność Cechu Szewców i Cholewkarzy. Użytkowane fundusze przeznaczono na budowę Domu Rzemiosła. Otwarcie nowej siedziby miało miejsce w 1966 r.

W 1975 r., w związku z wprowadzeniem nowego podziału administracyjnego kraju i likwidacją powiatów, Cech zmienił nazwę na Rejonowy Cech Rzemiosł Różnych. Pod koniec 1981 r. zrzeszał 1432 warsztaty i zakłady rzemieślnicze. Liczba członków uległa zmniejszeniu w związku z utworzeniem cechów w Raszynie (od 1 stycznia 1985 r.) i Górze Kalwarii (od 1 lipca 1986 r.). Przedstawiciele rzemiosł spożywczych należeli od 1977 r. do Cechu Rzemiosł Spożywczych m.st. Warszawy.

W 1983 r. piaseczyński Cech ufundował płaskorzeźbę z drewna brzoźowego przedstawiającą małego Jezusa w warsztacie ciesielskim św. Józefa (o wymiarach 375 x 140 cm). W ten sposób upamiętniono 30-lecie działalności. Rzeźba została umieszczona w kruchcie kościoła św. Anny. Wykonał ją artysta rzeźbiarz z Warszawy Władysław Trojan. Poświęcił ją 20 marca biskup Zbigniew Kraszewski w obecności pocztów sztandarowych i starszyny cechowej województwa stołecznego warszawskiego.

W 1989 r. Rejonowy Cech Rzemiosł Różnych stał się dobrowolnym związkiem pracodawców, samorządną, społeczno-zawodową i gospodarczą organizacją rzemiosła. Zrzesza członków na zasadzie dobrowolności. Prowadzi działalność pod nazwą Cech Rzemiosł Różnych w Piasecznie.

Cech Szewców

Potwierdzenie przywileju Cechu Szewców przez króla Jana Kazimierza 31 marca 1650 r. Dokument pergaminowy w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie. Pieczęć oderwana wraz z zawieszeniem. Wymiary: 61,0 x 44,0 cm

Obesłanie, zwane cechą, Cechu Kunsztu Szewskiego Miasta Piaseczna z 1764 r. Plakietka odlana z mosiądzu, zaopatrzona w uszko do zawieszenia. Po obu stronach buta z cholewą para różnych kopyt. Wymiary: 9,5 x 13,0 cm.

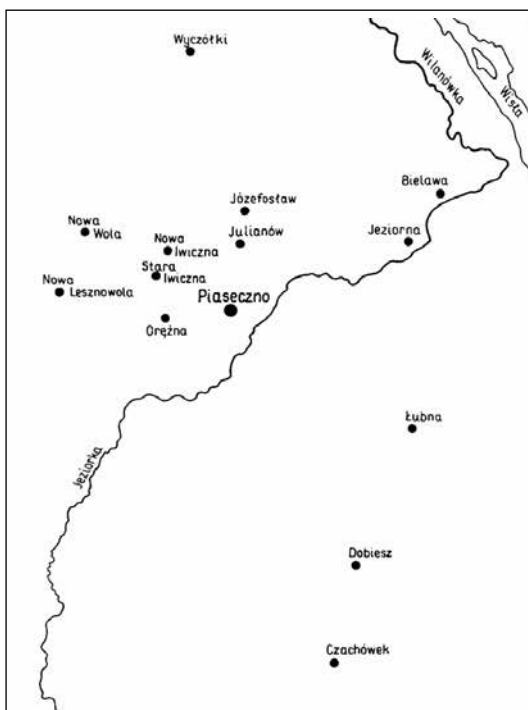
Znak umowny, który w dobie powszechnego analfabetyzmu służył mistrzom cechowym do zwoływania się na zebrania. Obesłanie dawano najmłodszemu stażem z braci, który odwiedzał kolejno wszystkie warsztaty szewskie w mieście, przekazując informację o miejscu i terminie „szadзки”. Stanowiło ono gwarancję prawdziwości pośłańca i uniemożliwiała zwoływanie zebrań bez wiedzy starszyny. Przy pomocy cechy wzywano też majstrów na uroczystości kościelne i pogrzeby. Poprzednie obesłanie, zgubione w 1756 r., było wykonane z drewna. Winę za to poważne uchybienie ponosił jeden z majstrów, który „[...] posyłając cechę przez człeka nieznanego ze wsi, prostego, nierozumiejącego i nieznającego”, spowodował jej utratę. W ten sposób naruszył dawny zwyczaj cechowy, gdyż obesłanie, jako przedmiot szczególnej wagi, należało przekazywać osobiście.

Po 1820 r. obesłania straciły swoje znaczenie. Cechy w zaborze rosyjskim były nadzorowane przez magistraty (urzędy municypalne), których przedstawiciele zasiadali w zarządach zgromadzeń i zwoływali zebrania. Zamiast obesłania stosowano pisemne zawiadomienia z dołączoną listą imienną majstrów danej profesji zobowiązanych do stawienia się w określonym terminie i miejscu. Do poszczególnych kuźni, młynów, wiatraków, warsztatów garncarskich i szewskich w okręgu piaseczyńskim wysyłano czeladników – ferbotowych (od niemieckiego *der Bote* – posłaniec). Majstrowie kwitowali podpisem na liście otrzymanie wiadomości lub dopisywali swe nazwiska. Między innymi informowali o przynależności do zgromadzenia w innym mieście. Obowiązani byli też zapłacić posłańcowi za usługę tzw. ferbotówkę w drobnych monetach.

Odcisk pieczęci „Urzędu Starszych Zgromadzenia Profesji Szewckiej / Miasto Piaseczno” na dokumencie z 1821 r.

Obszar działania Zgromadzenia Okręgowego Kunsztu Szewskiego w Piasecznie w 1846 r.

Lada Zgromadzenia Szewców sprzed I wojny światowej (XIX w. ?). Wewnątrz od góry dwie duże szuflady – jedna nad drugą, pod nimi dwie małe, sąsiadujące ze sobą; lewa szuflada z otworem na klucz.

Wymiary: 65,0 x 47,0 x 60,0 cm.

Przed 1820 r. skrzynię – ladę cechową – trzymali we własnych domach kolejni cechmistrzowie. Służyła do przechowywania dokumentów, ksiąg, pieczęci i pieniędzy. Odgrywała niezwykle ważną rolę w życiu i ceremoniale cechowym.

Sztandar Zgromadzenia Szewców z 1924 r., wyróżniający się spośród wszystkich sztandarów cechów piaseczyńskich wspaniałością i bogactwem.

Płat prawy: postacie świętych Kryspina i Kryspiniana, patronów zawodu, czczonych przez szewców piaseczyńskich co najmniej od połowy XVIII w.

Płat lewy: Matka Boska Częstochowska z Dzieciątkiem. Obrzeża szat wyszywane perłami. Korony złote z cekinami i szklanymi koralikami. Poniżej wizerunku trzy białe lilie.

Głowica: orzeł srebrny w koronie na zwieńczeniu złotej kolumny korynckiej. Wykonana w Zakładzie A. Morantowicza w Warszawie.

Wymiary: 155,0 x 186,0 cm. Materiał: adamaszek, motyw kwiatowy, kolor czerwony. Sposób wykonania: haft, aplikacje. W drzewce wbito dziesięć gwoździ pamiątkowych, m.in. od burmistrza Wacława Kauna z herbem miasta, a także powojenny gwóźdź z datą 11 maja 1947 r. „Szewcom. Cech Zrzeszonych Rzemiosł w Piasecznie”.

Ze względu na ciężar noszony przez trzech mężczyzn równocześnie (jeden trzymał drzewce, pozostali dwa kije – podpory).

Pierwsza, znana z opisu w księdze cechowej, „chorągiew” pochodziła z 1760 r. Służyła do noszenia podczas uroczystości kościelnych.

Drugą „chorągiew” szewcy ufundowali w 1827 r. Wykonano ją z karmazynowego jedwabiu zwanego matyną. Brzegi ozdobiono sznurkiem jedwabnym. Drzewce zwieńczono gałką z krzyżem wykonaną z posrebrzanej blachy. Na prawej stronie wyhaftowano krzyż, pod którym widniało imię Jezus, a na lewej umieszczono napis: „Zgromadzenie Szewckie Miasta Piaseczna”. Słowa te ozdobiono gwiazdami i dwoma bukietami.

Trzecią „chorągiew” szewcy zamówili w styczniu 1864 r. u Tomasza Strakacza, majstra krawieckiego w Warszawie. Dostarczyli mu na wzór swoją starą i uzgodnili, że nową zrobi z haftem srebrnym i jedwabnym, do tego będzie gałka posrebrzana, dwa chwasty, sznur srebrny i drążek. Gotową odebrali jednak dopiero w 1866 r.

Odcisk pieczęci Urzędu Starszych Zgromadzenia Szewców na dokumencie z 1928 r.

Gospoda czeladników szewskich

Tabliczka wotywna z napisem Gabrielus, ufundowana z okazji wyzwolenia przez Gabriela Kabanowicza w 1774 r. Przedstawia patrona Archaniola Gabriela. Wymiary: 9,0 x 11,0 cm. Mosiądz srebrzony. Sposób wykonania: rysunek grawerowany, napis wypunktowany, wizerunek w ramce otoczony obwódką perłkową, brzegi pofalowane, otwór do zawieszenia.

Zachowało się 17 tabliczek wotynnych z drugiej po-

łowy XVIII w. Większość ma kształt prostokąta o wymiarach wahających się od 7,5 do 11 cm szerokości i od 10 do 14 cm wysokości; dwie mają formę serca. Na tabliczkach wyryte są postacie świętych – patronów ofiarodawców. Wota fundowane były przez nowo wyzwolonych czeladników z okazji przyjmowania ich do Gospody („oddawania stołkowego”). Zwyczaj składania wotów utrzymał się tylko przez dziesięć lat. Później został zastąpiony wpłatami ekwiwalentu pieniężnego do kasy gospodniej. Najstarsza z zachowanych plakietek pochodzi z 1768 r. i ufundowana została przez Pawła Skaryszewskiego. Najmłodsza, ufundowana przez Benedykta Jankowskiego, nosi datę 1778. Wota zawieszano w kościele parafialnym przy ołtarzu patronów szewców. Został on z pewnością zniszczony w czasie działań wojennych w 1794 r., bowiem po tym roku nie wymieniają go już więcej źródła pisane. Być może stan zagrożenia lub zniszczenia spowodował zabranie tabliczek z kościoła.

Tabliczka wotywna przyszłego cechmistrza Ignacego Arwina z 1773 r. z wizerunkiem św. Ignacego. Wymiary: 8,5 x 10,5 cm. Mosiądz srebrzony. Sposób wykonania: rysunek grawerowany na wypukłej tarczy, napis wypunktowany, brzegi pofalowane, otwór do zawieszenia.

Lada z 1885 r. Skrzynia z trzema otworami na klucze, a zatem podlegała komisijnemu otwarciu.

Wymiary 60,0 x 40,0 x 35,0 cm.

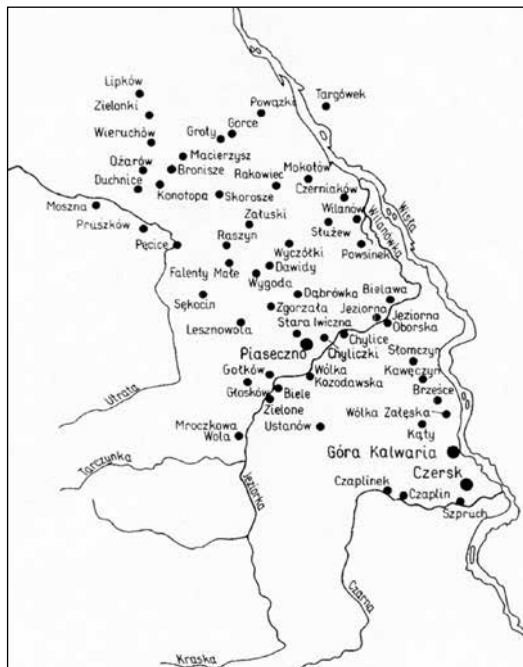

Cech Młynarzy

Odcisk pieczęci „Urzędu
Starszych Zgroma-
dzenia Kunsztu
Młynarskiego /
Okrąg w mieście
Piasiecznie” na
dokumencie z
1837 r. Wykonał
ją w 1820 r.

*„pieczętarz i fabrykant guzików wojskowych, herbowych i cywilnych”
Zygmunt Münchheimer w Warszawie.
W zgromadzeniu piaseczyńskim przeważali młynarze „wodni” nad „lądowymi”,
gdyż w polu pieczęci umieszczono właśnie ich znak: koło młyńskie poruszane przez parę lwów. Koło zwieńczono koroną, na której oparto skrzyżowane ze sobą narzędzia pracy młynarza – cyrkiel i węgielnicę (kątownik).*

Rozmieszczenie młynów wodnych i wiatraków należących do Zgromadzenia Okręgowego w Piasecznie w 1846 r.

Cech Kowali

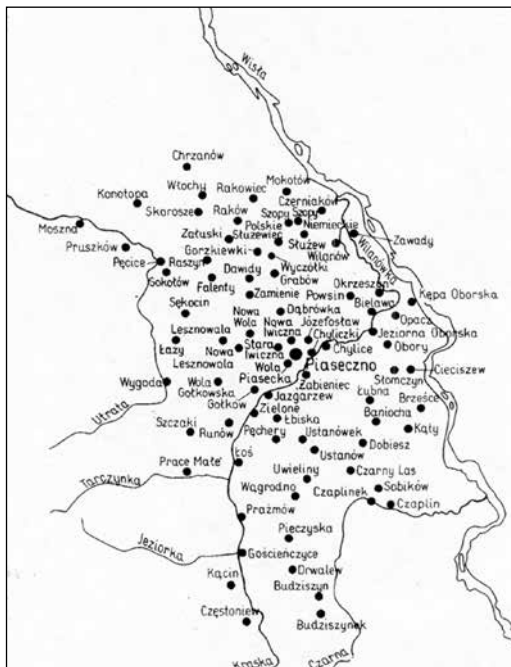

Odcisk pie-
częci „Urzę-
du Starszych
Zgromadze-
nia Kunsztu
Kowalskiej /
Miasto Pia-
seczno”
na dokumen-
cie z 1820 r.

*Zasięg terytorialny Zgromadzenia
Okręgowego Kunsztu Kowalskiego w Piasecznie
w początkowych latach działalności
(1819–1820).*

Miejscowość Wilanówek – obecnie Powsinek.

Rozmieszczenie kuźni
należących do Zgromadzenia
Okręgowego w mieście
Piaseczno w 1846 r.

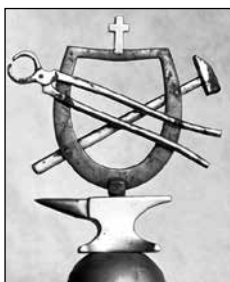

Odcisk pieczęci Urzędu Starszych
Zgromadzenia Kowali / Piaseczno
na dokumencie z 1858 r.

Sztandar Cechu Kowali z 1922 r., który przeszedł gruntowną renowację po 1945 r. Płat prawy: aplikowana postać świętego patrona pracującego przy kowadłach.

Przedstawiona postać nie była pierwotnie podpisana, a widniejący dziś napis: „św. Balduin mól się za nami” pojawił się dopiero po konserwacji sztandaru, po 1945 r. Podczas niej zmieniono też barwę płatu z białej na czerwoną. Świętego o imieniu Balduin nie notują żadne żywoty świętych ani encyklopedie, jest więc on wymyślony. Za patrona kowali powszechnie uznawano św. Barbarę lub św. Longina. Należy zatem przypuszczać, że Balduin pojawił się raczej przypadkowo, a imię to wykonano z aplikowanych liter, które dawniej tworzyły napis: „Za urzędowania starszego Władysława Sikorskiego i podstarszego E. Albrechta”. Świadczy o tym choćby litera „M” wykonana z dawnego „W”. Rodzina Albrechtów podpisała podczas okupacji niemieckiej volkslistę, dlatego nazwisko to nie mogło zajmować po wojnie eksponowanego miejsca na sztandarze, chociaż nie zostało z niego całkowicie usunięte.

Płat lewy: biało-srebrny orzeł w koronie. Poniżej napis: BÓG I OJCZYŻNA, poniżej nazwiska starszego i podstarszego, za urzędowania których ufundowano sztandar. Głowica z insygniami kowalskimi: kula mośiężna, na niej kowadło w kolorze srebrnym, o które opiera się żelazna podkowa zwieńczona srebrnym krzyżykiem. Na tle podkowy skrzyżowane mośiężne młotek i obcęg.

Członkowie Cechu Kowali wraz z rodzinami. Fotografia z 1923 r. Prawdopodobnie wykonana przy ul. Zgoda (obecnie 21), naprzeciwko kuźni starszego Władysława Sikorskiego (na zdjęciu wśród siedzących, postać usytuowana centralnie, w ciemnym garniturze). W tle nowy sztandar cechowy, wówczas jeszcze z białym kolorem płatu.

Oznaka mistrza cechowego – kowala miasta Piaseczna z lat 20. XX w. Stanowiła własność Stanisława Dąbrowskiego (kuźnia przy ul. Nadarzyńskiej 5). W polu herb miasta funkcjonujący w okresie międzywojnia – złoty snop zboża na szafirowym tle.

Odcisk pieczęci Cechu Kowali i Ślusarzy na dokumencie z 1930 r.

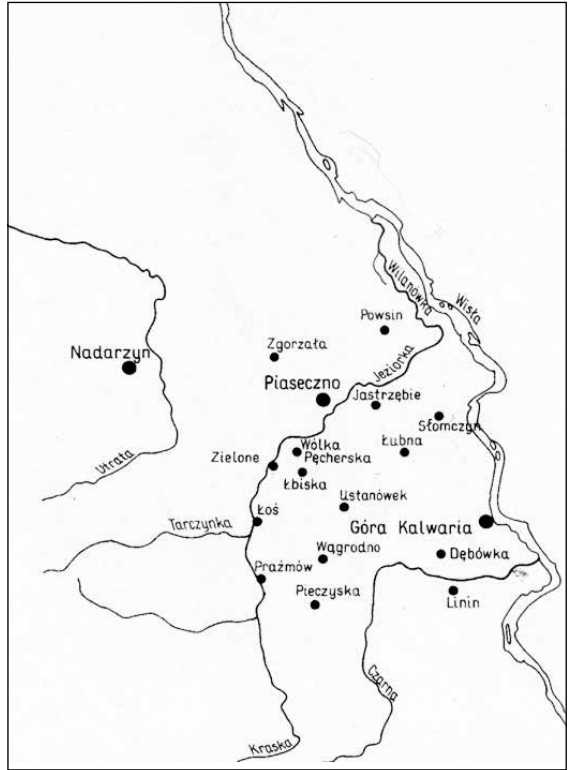

Cech Garncarzy

Odcisk pieczęci „Urzędu Starszych Zgromadzenia Kunsztu Gancarskiego / Okrąg Rzemieślniczy w mieście Piasecznie” na dokumencie z 1827 r., z postaciami Adama i Ewy.

Rozmieszczenie warsztatów garncarskich i zdunskich należących do Zgromadzenia Okręgowego w Piasecznie w 1846 r.

Feretron (obraz noszony podczas procesji) z 1882 r. – dar Zgromadzenia Garncarskiego dla parafii św. Anny w Piasecznie. Strona główna: stojąca postać Matki Boskiej, poniżej napis: Ofiara Cechu Garncarskiego / 1882 r. Strona odwrotna: Stojąca postać Chrystusa w obłokach, poniżej ciąg dalszy napisu: dla Kościoła w Piasecznie. Wymiary 0,90 x 1,50 cm. Owalne obrazy olejne w drewnianej złożonej ramie. (Fot. Iwona Bagińska)

Zgromadzenie Stolarzy, Bednarzy i Stelmachów

Dyplom mistrzowski stolarza, wydany przez Urząd Starszych Zgromadzenia 14/27 września 1903 r.
Wymiary: 59,0 x 43,5 cm. Druk: Litografia Mękarskiego w Warszawie, Świętokrzyska 17. Zezwolenie
cenzury z 4 marca 1873 r.

Cech Stolarzy

Odcisk pieczęci Urzędu
Starszych Zgromadzenia
Stolarzy / osada Pia-
seczno na doku-
mencie z 1911 r.

Odcisk
pieczęci
Urzędu
Starszych
Zgromadzenia
Stolarzy
na dokumencie z 1928 r.

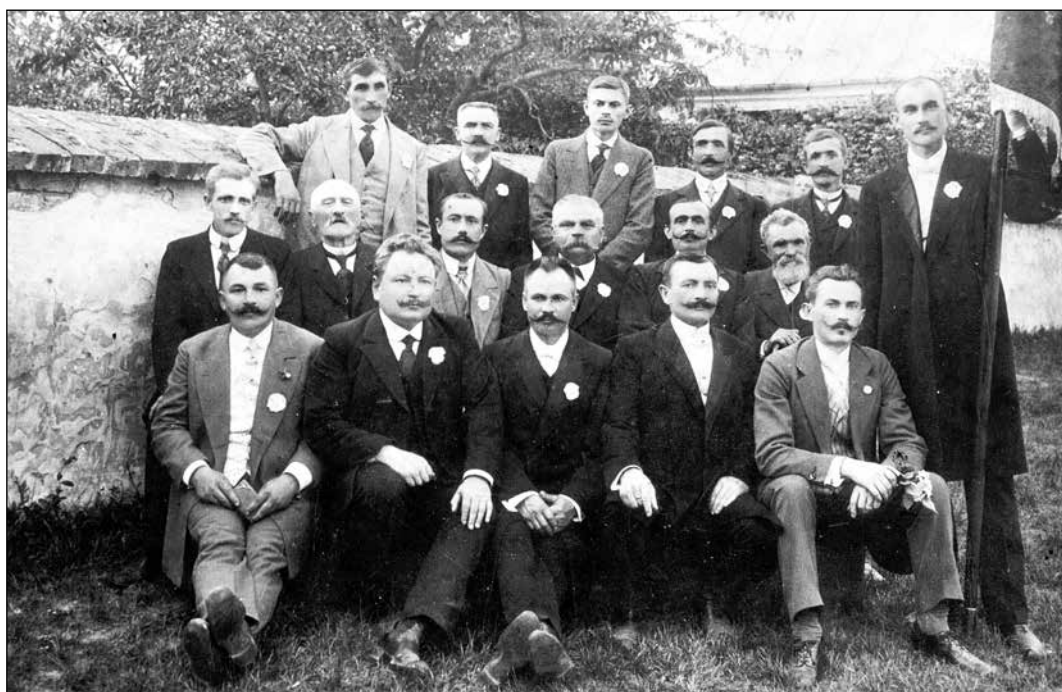

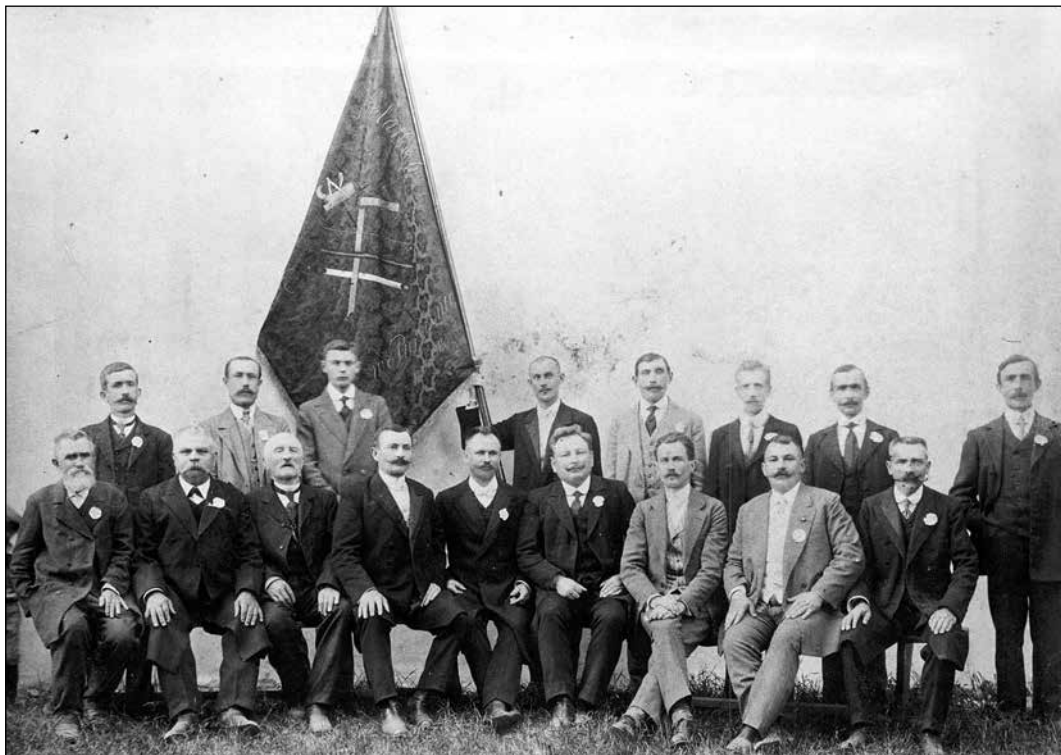
Sztandar Zgromadzenia Majstrów Stolarskich z 1914 r. Płat prawy: święty Józef z Dzieciątkiem. Płat lewy: pośrodku skrzyżowane piła stolarska z węgielnicą, powyżej hebel z rozwartym cyrklelem. U dołu daty: 1895 (rok powstania Zgromadzenia), 1914 (rok ufundowania sztandaru). Głowica: elipsa zwieńczona krzyżem, wewnątrz hebel pod rozwartym cyrklelem. Wymiary: 144 x 187 cm. Materiał: jedwabny ryps w kolorze czerwonym, o wzorze kwiecistym. Sposób wykonania: haft łączony z malowanymi aplikacjami.

Poświęcenie sztandaru Zgromadzenia Majstrów Stolarskich w Piasecznie wiosną 1914 r. Fotografia wykonana na tle plebanii.

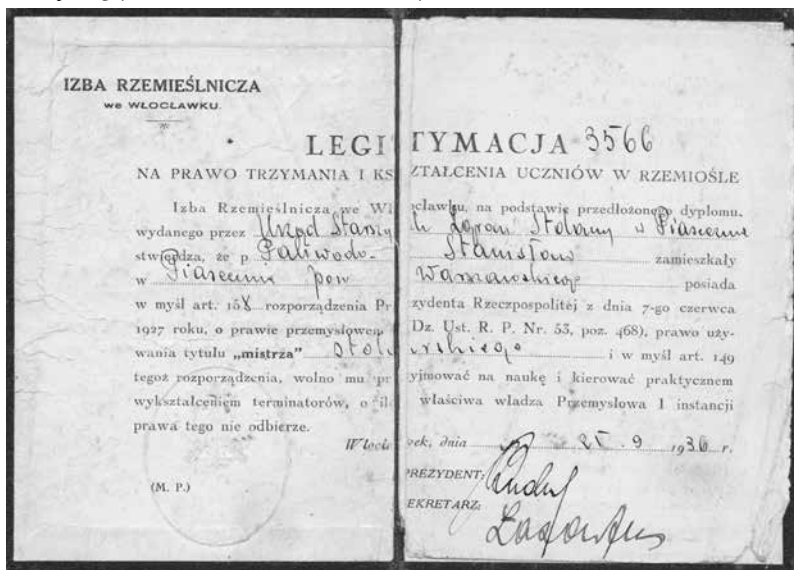
Siedzą w pierwszym szeregu od lewej: Wincenty Kaniewski, Stanisław Starczewski – podstarszy, Ignacy Stefański – starszy, wójt gminy – osady Krystian Szajer, Nikodem Borowski – pisarz gminny; w drugim szeregu: Henryk Wróblewski, Leopold Klaus, Ludwik Klaus, Jan Muszyński, Michał Paliwoda junior, Michał Paliwoda. Stoją od lewej: Ignacy Czapski, Adam Wilczyński, Michał Muszyński, Karol Paliwoda, Julian Paliwoda, Wacław Muszyński.

Majstrowie stolarscy w innym ustawieniu na tle ściany kościoła (wówczas jeszcze otynkowanego).

Legitymacja przyznająca mistrzowi stolarskiemu prawo trzymania i kształcenia uczniów w rzemiośle, wydana przez Izbę Rzemieślniczą (dla województwa warszawskiego) we Włocławku w 1936 r. W 1938 r., po włączeniu tego miasta do województwa pomorskiego, siedzibę Izby przeniesiono do Płocka. Izba powstała we Włocławku w 1929 r.

Cech Stelmachów (Kołodziejów)

Sztandar Cechu Stelmachów z 1928 r.

Płat prawy: pośrodku wzdłuż przekątnej postać św. Józefa z Dzieciątkiem. Nad głowami obu postaci złote aureole wysadzone cekinami.

Płat lewy: scena koronacji Piasta Kołodzieja – legendarnego założyciela dynastii piastowskiej. Korona w dłoniach anioła stojącego na obłoku. U stóp dwa koła drewniane.

Głowica: kula mosiężna, na której oparty jest fragment konstrukcji wozu zwieńczony krzyżykiem. Wewnątrz koło od wozu.

W drzewce white dwa gwoździe pamiątkowe od rodziców chrzestnych – Wacława Rowińskiego i Janiny Markowskiej.

Wymiary: 158 x 162 cm. Materiał: czerwony adamaszek z motywem kwiatowym. Sposób wykonania: haft.

Wykonało Towarzystwo „Pomoc” w Warszawie.

Odcisk pieczęci Stowarzyszenia Cechu Stelmachów na dokumencie z 1928 r.

Odcisk pieczęci Stowarzyszenia Cechu Kołodziejów na dokumencie z 1930 r.

Cech Budowlany

**Izba Rzemieślnicza
we Włocławku**

Nr. 45

Dnia 17 lutego 1937 r.

Legitymacja niniejsza ważna do dnia
31 grudnia 1937 roku. W tym terminie
należy legitymację przedłożyć do przedłużenia
ważności.

*Niniejsza legitymacja
ważna jest na całym terenie
Cechu Budowlanego w Piasecznie*

LEGITYMACJA.

Izba Rzemieślnicza we Włocławku na wniosek Zarządu
Cechu Budowlanego w Piasecznie
 upoważnia p. Salwadora Namysława
 mistrza zawodu Stolarskiego zamieszkałego
 w Piasecznie do sprawdzenia czy rze-
 mieślnicy, prowadzący samoistnie warsztaty rzemieślnicze
 zawodu Stolarskiego na terenie powiatu
Warszawskiego posiadają Karty rzemieślnicze
 oraz dyplomy mistrzowskie i czy mają prawo trzymania
 i kształcenia terminatorów, oraz czy z terminatorami
 (uczniami) są spisane umowy o naukę.

Właściciele poszczególnych warsztatów obowiązani są,
 na żądanie Delegata Izby, okazać Kartę rzemieślniczą, dy-
 plom mistrzowski, legitymację na prawo trzymania i kształ-
 cenia uczniów, wydaną przez Izbę Rzemieślniczą, oraz spisane
 umowy uczniowskie z zatrudnionymi uczniami w warsztacie.

Izba Rzemieślnicza uprasza Władze Państwowe i Samo-
 rządowe a w szczególności Policję Państwową, o udzielenie
 Delegatowi Izby pomocy w wypełnianiu włożonych nań
 obowiązków.

(m. p.)

PREZES *[Signature]*

DYREKTOR *[Signature]*

586 — 35

Legitymacja Izby Rzemieślniczej we Włocławku z 1937 r., upoważniająca do kontroli warsztatów stolarskich na obszarze działania Cechu Budowlanego w Piasecznie.

Cechy żydowskie

Odcisk pieczęci
Centrali Rzemieślniczej w Warszawie Oddział w Piasecznie na dokumencie z 1934 r.

IZBA RZEMIEŚNICZA
we Włocławku

Rejestr terminów

UMOWA

o naukę w rzemiośle szewskim

Dnia 15 października 1936 w Piasecznie
między uprawnionym do kształcenia uczniów, posiadającym legitymację na prawo trymania i kształcenia uczniów, wydaną przez Izbę Rzemieślniczą we Włocławku, z dnia 13 grudnia 1935 Nr. 3196, pryncypałem, p. Fiszbaum Jankiel
właścicielem zakładu rzemieślniczego pod firmą
Pracownia obuwia Jankiel Fiszbaum w Piasecznie
znajdującego się w Piasecznie w domu nr. 38 przy ulicy Chylickowskiej wykonującym samodzielnie przemysł rzemieślniczy szewski na podstawie karty rzemieślniczej, wydanej przez Starostwo Powiatowe w Szaradowie dnia 21 listopada 1928 r. za numerem 632, z jednej strony, a kandydatem na ucznia Ickiem Klingierem, urodzonym dnia 2 grudnia roku 1919 w Piasecznie i zamieszkałym w Piasecznie w domu nr. 38 przy ulicy Chylickowskiej, w którego imieniu jako niepełnoletniego występuje i prawnie działa jego ojciec — ustanowiony opiekun — p. Szluma Klingier zamieszkały w Piasecznie w domu nr. 5 przy ulicy Sienkiewicza z drugiej strony, została zawarta niniejsza umowa o naukę w rzemiośle szewskim następującej treści:

§ 1.
Pryncypał zobowiązuje się wyuczyć kandydata na ucznia rzemioła szewskiego w ciągu lat 3 t. j. w ciągu czasu, wymaganego do wyuczenia się tego rzemioła od dnia 15 października 1936 r. do dnia 14 października 1939 r.

Pierwsza strona umowy o naukę w rzemiośle szewskim z 1936 r.

IZBA RZEMIEŚNICZA
we Włocławku

Rejestr terminów

UMOWA

o naukę w rzemiośle fryzjerskim

Dnia 1 maja 1936 w Piasecznie
między uprawnionym do kształcenia uczniów, posiadającym legitymację na prawo trymania i kształcenia uczniów, wydaną przez Izbę Rzemieślniczą we Włocławku, z dnia 4 XI 1931 Nr. 699, pryncypałem, p. Jakubowicz Szlomo
właścicielem zakładu rzemieślniczego pod firmą Zakład Fryzjerski „Lipa” znajdujący się w Piasecznie w domu nr. 6 przy ulicy Sienkiewicza wykonującym samodzielnie przemysł rzemieślniczy fryzjerski na podstawie karty rzemieślniczej, wydanej przez Starostwo Powiatowe w Szaradowie dnia 13 XI 1928 r. za numerem 632, z jednej strony, a kandydatem na ucznia Szlumę Klingerem, urodzonym dnia 20 maja roku 1913 w Piasecznie i zamieszkałym w Piasecznie w domu nr. 3 przy ulicy Sienkiewicza, w którego imieniu jako niepełnoletniego występuje i prawnie działa jego ojciec — ustanowiony opiekun — p. Szluma Klinger zamieszkały w Piasecznie w domu nr. 3 przy ulicy Sienkiewicza z drugiej strony, została zawarta niniejsza umowa o naukę w rzemiośle fryzjerskim następującej treści:

Pryncypał zobowiązuje się wyuczyć kandydata na ucznia rzemioła fryzjerskiego w ciągu lat 3 t. j. w ciągu czasu, wymaganego do wyuczenia się tego rzemioła od dnia 1 maja 1936 r. do dnia 1 maja 1939 r.

Pierwsza strona umowy o naukę w rzemiośle fryzjerskim z 1936 r. Szluma Ick Jakubowicz, właściciel Zakładu Fryzjerskiego „Lipa” przy ul. Sienkiewicza 6, był długoletnim ławnikiem w Zarządzie Miejskim (do 1933 r. włącznie – Magistracie) Piaseczna. Mieszkał przy ul. Kościuszki 19, po przesiedleniu do piaseczyńskiego getta 1940/1941 przy ul. Jerozolimskiej 6.

Cech Zbiorowy

CECH ZBIOROWY W PIASECZNIE

Legitymacja Członkowska

Nr. 23

Cech Zbiorowy w Piasecznie stwierdza, że

P. Paliwoda Stanisław

ur. dn. 1904 r. w Piasecznie

zawód mistrz stolarski

wyznanie Regan-Kat.

jest członkiem
CECHU ZBIOROWEGO W PIASECZNIE

Piaseczno, dn. 3-VII 1941 r.

Kontrola wpłaconych składek

Styczeń 1941 <i>AK</i>	Luty 1941 <i>AK</i>	Marzec 1941 <i>AK</i>	Kwiecień 1941 <i>AK</i>
Maj 1941 <i>AK</i>	Czerw. 1941 <i>AK</i>	Lipiec 1941 <i>AK</i>	Sierpień 1941 <i>AK</i>
Wrzesień 1941 <i>AK</i>	Pozd. 1941 <i>AK</i>	Listopad 1941 <i>AK</i>	Grudz. 1941 <i>AK</i>
Styczeń 1942 <i>AK</i>	Luty 1942 <i>AK</i>	Marzec 1942 <i>AK</i>	Kwiecień 1942 <i>AK</i>
Maj 1942 <i>AK</i>	Czerw. 1942 <i>AK</i>	Lipiec 1942 <i>AK</i>	Sierpień 1942 <i>AK</i>
Wrzesień 1942 <i>AK</i>	Pozd. 1942 <i>AK</i>	Listopad 1942 <i>AK</i>	Grudz. 1942 <i>AK</i>

Legitymacja członkowska
z 1941 r.

Wacław Marian Rowiński (1889–1976), w latach 1941–1944/1945 komisaryczny cechmistrz Cechu Zbiorowego. Mistrz rzeźniczy; prowadził wędliniarnię przy ul. Kościuszki 26; wiceburmistrz Piaseczna w latach 1927–1932. Przed wojną prezes Związku Rzemieślników Chrześcijan (1924–1927), starszy Cechu Wędliniarzy i Rzeźników Chrześcijan (1938–1940), po wojnie starszy Cechu Rzemieślniczego (1945–1948), starszy Cechu Wędliniarzy (1948–1950), od 1950 r. skarbnik Cechu Wędliniarzy i Rzeźników w Warszawie.

Cech Rzemieślniczy

ZAPROSZENIE CECH RZEMIEŚLNİKÓW w PIASECZNIE

ma zaszczyt prosić

Ob. Paliwoda Stanisław z Rodziną

NA

ZABAWĘ TANECZNĄ

która odbędzie się w niedzielę dnia 9 lutego 1947 r. w Piasecznie, przy ul. Staszycza 6 w sali P. P. S.

Wstęp tylko za zaproszeniami.

Początek o godz. 20-ej.

Orkiestra doborowa.

Bufet obficie zaopatrzony.

CIECH Nowolne.

Komitet organizacyjny RZEMIEŚLNICZY
w PIASECZNIE

Zaproszenie na zabawę
taneczną z 1947 r.

Powiatowy Cech Rzemiosł Różnych

Budynek przy ul. Kościuszki 11, w którym mieścił się lokal Powiatowego Cechu Rzemiosł Różnych przed rozbudową zakończoną w 1966 r.

Powiatowego Cechu Rzemiosł Różnych z 1969 r., płat prawy: orzeł i lewy. Ufundowany z okazji 15. rocznicy powstania Cechu. Na lewym płacie niewłaściwy rok, powinien być 1953, w którym powołano Cech. W roku 1952, po raz pierwszy w historii, utworzono powiat piaseczyński. Rodzicami chrzestnymi sztandaru byli: Halina Budzińska, Helena Molak, Józef Cygan i Stanisław Kiełczewski. Głowica: ujednolicone godło rzemiosła, funkcjonujące w Polsce Ludowej. Projekt opracowany przez St. Jeziorańskiego z Izby Rzemieślniczej w Szczecinie, wybrany był w ogólnopolskim konkursie w 1948 r. Koło jest tu symbolem jednego z najstarszych rzemiosł w Polsce – kołodziejstwa – a młot symbolem pracy.

AKT PRZEKAZANIA

ZEGARA WIEŻOWEGO UMIESZCZONEGO NA BUDYNKU PREZYDIOU MIEJSKIEJ RADY NARODOWEJ W PIASECZNE W DNIU 19 LIPCA 1969 ROKU.

DIA UCZCZENIA XXV-LECIA PRL I 600-LECIA MIASTA PIASECZNA STARSZY CECHU FRANCISZEK MAJEWSKI W IMIENIU POWIATOWEGO CECHU RZEMIOSŁ RÓŻNYCH ORAZ RZEMIEŚNICZYCH SPÓŁDZIELNI ZAOPATRZEDIA I ZRYTU W PIASECZNE PRZEKAZAŁ NA RECE

PRZEDODNICZĄCEJ MIEJSKIEJ RADY NARODOWEJ W PIASECZNE

OB. CZESŁAWY MAZUR

ZEGAR WIEŻOWY WYKONANY W CZYNIE SPOŁECZNYM PRZEZ RZEMIOSŁ POWIATU PIASECZYŃSKIEGO DLA

UZYTKU MIESZKAŃCÓW MIASTA PIASECZNA.

PRZEDODNICZĄCY RZEM. R.S.Z.Z. BIELA PRZEDODNICZĄCY STARSZY CECHU PRZEDODNICZĄCA

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

CECHU W PIASECZNE

Akt przekazania miastu zegara wieżowego przez rzemiosło powiatu piaseczyńskiego. Ufundowano go z okazji 540. rocznicy nadania praw miejskich w 1969 r. Tarczę zegara opracowała Danuta Jagielska, mechanizm oraz jego instalację na wieży ratusza wykonał zegarmistrz Ryszard Radziwonowicz z Piaseczna. Uroczystość przekazania urządzenia kurantowego, wykonanego przez Spółdzielnię Rzemieśniczą w Otwoczeku, odbyła się 4 czerwca 1974 r. Stanowiło to odpowiedź na apel

Wojewódzkiej Izby Rzemieśniczej do cechów powiatowych o uczczenie w ten sposób 30-lecia PRL. Znaczny koszt urządzenia i prawa autorskie melodii zostały pokryte z dobrowolnych składek rzemieślników. Odtąd – choć trwało to tylko pięć lat – z wieży ratusza, oprócz bicia zegara, w południe można było usłyszeć fragment melodii „Piosenki o Piasecznie”. Melodię do tekstu Tadeusza Millera skomponował Stefan Musiałowski. W latach 70. była nadawana w Polskim Radiu w wykonaniu Adama Mroza i orkiestry pod dyrykcją Stefana Rachonia. Podczas remontu ratusza, przeprowadzonego w latach 1979–89, zegar z kurantem skradziono. Na wieży widoczny nieprawidłowy herb miasta z wizerunkiem kozła, zastąpiony w 1990 r. właściwym, przedstawiającym barana.

Rejonowy Cech Rzemiosł Różnych

Sztandar Rejonowego Cechu Rzemiosł Różnych z 1978 r., płat prawy: orzeł, lewy i głowica. Ufundowany z okazji 25-lecia Cechu. Projekt Leokadia Nasztalę z Piaseczna. Rodzice chrzestni sztandaru: Janina Jaskólska, Helena Molak, Jan Bogdański, Stanisław Danielewicz.

Medal jednostronny, wykonany z okazji jubileuszu 25-lecia Cechu i wręczony gościom – uczestnikom uroczystości w dniu 24 września 1978 r. Projekt Stanisław Potrzebowski, wykonanie Bogusław Chomentowski. Nakład 150 sztuk.

Wykaz cechów i innych organizacji rzemieślniczych w Piasecznie XVI–XX w.

Cech Szewców	ok. 1580–1940
Gospoda Czeladnicza Szewców	ok. 1755–1927
Zgromadzenie Okręgowe Garncarzy	1820 – przed 1908
Zgromadzenie Okręgowe Kowali, Cech Kowali	1820 – ok. 1930
Zgromadzenie Okręgowe Młynarzy	1820 – przed 1914
Zgromadzenie Okręgowe Bednarzy	1861 – ok. 1890
Zgromadzenie Okręgowe Rzeźników	1862–?
Zgromadzenie Okręgowe Stolarzy, Bednarzy i Stelmachów	1895–1904
Zgromadzenie Okręgowe Stelmachów, Cech Stelmachów, od ok. 1930 Cech Kołodziejów	1905–1938
Zgromadzenie Okręgowe Stolarzy	ok. 1907–1928
Centralny Związek Rzemieślników Żydów w Polsce – Oddział	1921–1939
Związek Rzemieślników Chrześcijan – Oddział	1924–1939
Cech Garncarzy i Zdunów	1927–1935
Cech Stolarzy i Cieśli	1928–1934/1935
Cech Krawców Żydów	1930–1938
Cech Rzeźników i Piekarzy Żydów	1930–1938
Cech Stolarzy, Malarzy, Szklarzy, Blacharzy i Tokarzy Drzewnych Żydów	1930–1938
Cech Szewców, Cholewkarzy i Rymarzy Żydów	1930–1938
Cech Kowali i Ślusarzy	ok. 1930–1940
Centralny Związek Zawodowy Majstrów Szewców Chrześcijan im. Kilińskiego R.P. – Oddział (zrzeszał majstrów–chałupników, wykonujących pracę nakładczą)	1934–1939
Cech Budowlany (stolarze, cieśle, murarze, blacharze, ślusarze, dekarze, zduni, malarze i szklarze)	1934/35–1940
Cech Wędliniarzy i Rzeźników Chrześcijan	1938–1940
Cech Zbiorowy	1940–1945
Cech Rzemieślniczy	1945–1948
Cech Szewców i Cholewkarzy	1948–1950
Cech Wędliniarzy	1948–1950
Powiatowy Cech Rzemiosł Różnych	1953–1975
Rejonowy Cech Rzemiosł Różnych	1975–1989
Cech Rzemiosł Różnych	1989–

Zakończenie

W latach 1980–1982 powstała popularnonaukowa książka pt. „Historia rzemiosła rejonu piaseczyńskiego”. Rejonowy Cech Rzemiosł Różnych powierzył wydanie opracowania Mazowieckiemu Ośrodkowi Badań Naukowych w Warszawie. W 1988 r. praca została przygotowana do druku przez Wydawnictwa Geologiczne. Druk zlecono Bielskim Zakładom Graficznym w Bielsku-Białej, gdzie sporządzono klisze drukarskie. Galopująca inflacja, towarzysząca przemianom ustrojowym w Polsce, uniemożliwiła wówczas Cechowi sfinansowanie publikacji. Próbę wydania prawie już gotowego tekstu podjęto ponownie w 2001 r., w przededniu jubileuszu 50-lecia Cechu Rzemiosł Różnych w Piasecznie, jednak znów bez powodzenia.

Materiał ilustracyjny do książki zbieraliśmy w latach 1980–1981. Wówczas żyło jeszcze wielu mistrzów pamiętających czasy przedwojenne. Zwracaliśmy się z prośbami do nich i przedstawicieli rodzin piaseczyńskich o rzemieślniczych tradycjach.

Fotografii i dokumentów do reprodukcji użyczyli wówczas: Zofia Kupisiewicz, Janina Markowska, Marianna Rowińska, Jerzy Dusza, Stanisław Kijewski, Stefan Myszkowski, Mieczysław Roszkiewicz i Romuald Wojdak. Wszyscy oni pozostają w naszej wdzięcznej pamięci.

Autorem zdjęć współczesnych oraz reprodukcji archiwaliów był nestor rodziny piaseczyńskich fotografów – Edward Renau senior. Jego kunszt zawodowy, zaangażowanie, pieczołowitość i precyzja pozwoliły utrwalić część dziedzictwa historycznego Piaseczna. Edward Renau był przez wiele lat właścicielem założonego w 1947 r. Zakładu Fotograficznego kategorii I w Piasecznie przy ul. Sienkiewicza 3. W prowadzeniu zakładu pomagała mu żona Aniela, później także syn Edward. Aktywność zawodowa Mistrza nie ograniczała się do fotografowania

Przekazanie do archiwum Powiatowego Cechu Rzemiosł Różnych starych dokumentów i pamiątek przechowywanych przez szewców piaseczyńskich. Od lewej: Jan Zieliński, Jan Ostaszewski, Mieczysław Roszkiewicz i Leon Dukaczewski. Dokumenty przejmują: starszy Franciszek Majewski i podstarszy Jan Drzewiecki. Fotografia z 1966 r.

klientów w atelier. Przez wiele lat, współpracując z Jerzym Duszą – prezesem Towarzystwa Przyjaciół Piaseczna – dokumentował to, co działo się w mieście, wykonywał też fotokopie zdjęć zabytkowych. Wiele z nich znalazło się w zbiorach Muzeum Regionalnego.

Dokumenty i inne zabytki piaseczyńskiego Cechu Szewców przechowywało czterech mistrzów: Leon Dukaczewski, Jan Ostaszewski, Mieczysław Roszkiewicz i Jan Zieliński. W dniu 19 września 1966 r., podczas Walnego Zgromadzenia Delegatów Powiatowego Cechu Rzemiosł Różnych, przekazali je na ręce starszyny cechowej. Dziennik „Trybuna Mazowiecka” ilustrowaną informację o powyższym wydarzeniu opatrzył tytułem „Ekspozaty dla muzeum w Piasecznie”. Izba Rzemieślnicza w Warszawie nadała ofiarodawcom Złote Odznaki Izby, a piaseczyński Cech – honorowe członkostwo. Lady (skrzynie) cechowe znalazły się w Domu Rzemiosła później; mistrzowską przechował L. Dukaczewski, a czeladniczą M. Roszkiewicz.

Na niżej podpisanych spoczywa miły obowiązek podziękowania wszystkim tym Osobom, które bezinteresownie pomogły w gromadzeniu materiałów i umożliwiły publikację najciekawszych z nich.

EWA I WŁODZIMIERZ BAGIEŃSCY

Msza święta na Rynku, podczas uroczystości Bożego Ciała, w dniu 18 czerwca 1981 r. Poczet sztabdarowy Rejonowego Cechu Rzemiosł Różnych, od lewej Zygmunt Zwierzyński, Józef Cygan, Janusz Modzelewski oraz starszyna od lewej: Wiesław Tyszka – podstarszy, Stanisław Przestępnny – starszy w latach 1953–1965, Jan Drzewiecki – starszy, Franciszek Majewski – starszy w latach 1965–1981 i Marek Butrym – podstarszy. Po raz pierwszy wystąpili w łańcuchach z herbem Piaseczna i godłami symbolizującymi różne specjalności rzemieślnicze. Dystynktoria wykonał Bogusław Chomentowski, złotnik z Konstancina-Jeziorny.

UMOWA

Fryzjerski

1936 w *Piasecznie*

1 maja

... do kształcenia uczniów, posiadającym legitymację na prawo trzy-
... uczniów, wydaną przez Izbę Rzemieśniczą we Włocławku, z dnia
1931 Nr. 699, pryncypałem, p. *Leone Jakub*

Leone

Piaseczno

... w domu nr. 6 przy
... wykonywującym samodzielnie przemysł

Fryzjerski

Leone

10 maja

... w którego imieniu jako niepełno-
... ustanowiony opiekun - p. *More*

Leone

... w której stronie, została zawarta
... następującej treści:

Leone

**Biuro Promocji i Informacji
Gminy Piaseczno**

www.piaseczno.eu

ISBN 978-83-921614-1-7